

ÜNİVERSİTENİN MİSYONU, YENİ KURULAN ÜNİVERSİTELER VE YEREL KALKINMA ÖNCELİĞİ

Rıfat YILDIZ*

ÖZ

Türkiye’de yaşanan yerel/bölgesel kalkınma ihtiyacı, üniversitelerin toplumsal sorumlulukları ve yeni üniversitelerin oluşturdukları “gerçekçi olmayan misyon tanımı” gibi nedenler, yeni üniversiteleri yeniden misyon tanımlama problematiği ile karşı karşıya bırakmıştır. Üniversiteler, çağdaş hizmetlerini (eğitim-öğretim, bilimsel araştırma-yayın ve toplumsal hizmet), kurumsal bazda nasıl bir misyon tanımı ve yapılanma ile yerel kalkınmaya öncelik vererek sunabilirler/sunmalıdırlar? Bu sorunun cevabını vermeyi amaçlayan çalışma, “teori-analiz-sentez” (kavram-gözlem-öneri) mantıksal bütünlüğü içinde, doküman içeriği analiziyle, niteliksel araştırma yöntemleri kapsamında kurgulanmıştır. Bu çerçevede seçilen üç yeni üniversitenin uygulamalarından elde edilen gözlemler tartışılmış; mantıksal akıl yürütme ile geliştirilen örnek model kapsamında şu hipotez sonucuna ulaşılmıştır: Yeni kurulan üniversiteler, yerel/bölgesel kalkınmada etkinliğini artırabilmek için, iç ve dış paydaşlarla paylaşım esaslı yeni misyon oluşturmaya ve stratejik plana dayalı kurumsal yapılanmaya gitmelidirler.

Anahtar Kavramlar: Misyon, Yeni Üniversiteler, Yerel Kalkınma.

MISSION OF THE UNIVERSITIES, NEWLY ESTABLISHED UNIVERSITIES AND LOCAL DEVELOPMENT PRIORITY

ABSTRACT

Some reasons such as local / regional development necessity experienced in Turkey, social responsibilities of the universities and “unreal mission description” by newly established universities have placed newly established universities with the problem of defining the term “mission” again. How can / should universities offer their contemporary services (training and education, scientific research- publication and social services) with a missiondescription and structuring by giving priority to local development? The study that aims to find an answer to this question has been conducted within the logical entirety of “ theory – analysis – synthesis (conception – observation – suggestion), with document content analysis, within the qualitative research methods. The observations obtained have been discussed from the applications of three newly founded universities chosen within this view; The following hypothesis conclusion has been reached within the sample model developed by logical reasoning: In order to increase their efficiency in local / regional development, the newly founded universities should follow a new mission based on sharing with internal and external stakeholders and be institutionally structured based on strategic plans.

Keywords: Mission, Newly Universities, Local Development.

* Prof. Dr., Erciyes Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü.
Makalenin kabul tarihi: Nisan 2016.

GİRİŞ

Dünyadaki üniversiteleşmeye ve üniversitelerin amaçlarındaki değişmelere bakıldığında, yeni yapılanmalarda üniversitelerin girişimcilik özelliği taşımaları ve özellikle Ar-Ge faaliyetlerinde **yerle öncelik** vermeleri, Türkiye’de de toplumsal sorumluluk açısından benimsenen bir yaklaşım olduğu görülmektedir (Tübitak, 2012a).

Türkiye’de son 10 yılda çok sayıda yeni üniversite kuruldu. 2015 yılı itibarıyla sayıları 200’e yaklaştı. Üniversite kurulan illerinde halk, yerel/bölgesel geri kalmışlığa üniversitenin çözüm bulmasını ve bölgesel iktisadi faaliyetlere katkı sağlamasını bekliyor. Ancak Türkiye’de üniversitelerin “yerel kalkınmaya **öncelik vermek**” gibi bir misyon yüklenmedikleri, kurumsal yapılanma ve uygulamalarında görülmektedir. Yüksek Öğretim Kurulu Başkanlığı’nın Haziran 2015 Bingöl Üniversitesi ve Ağustos 2015 Ordu Üniversitesi toplantılarında, yeni kurulan üniversitelerimizdeki mevcut yapılanmanın yerel/bölgesel kalkınma sorunlarının çözümünde yetersiz kaldıklarına işaret edilmektedir: “*Bundan sonraki süreçte, ülkemizin hedefleri kapsamında, bu üniversitelerimizin başta buldukları şehir ve bölge ile bütünleşmesinin sağlanması, iktisadi, sosyal ve beşeri sermayeyi geliştirmesi beklenmektedir. Bunun için de **yükseköğretim kurumlarımızın misyonlarını tekrar gözden geçirmesine, tek tipten uzaklaşarak kurumsal farklılık ve çeşitliliğe yönelmesine, güçlü yönlerini dikkate alarak odaklaşmasına ve bazı üniversitelerimizin üniversite olmanın bütüncül yapısından uzaklaşmadan belli alanlarda temayüz etmesine ihtiyaç vardır. ...Bingöl’de yapmış olduğumuz toplantıda rektörlerimiz ile **üniversitelerin kendi buldukları şehir ve bölge odaklı misyonlarının bulunması ve buna göre de gelecekteki faaliyetlerinin planlanmasının gerekliliğinin konusunda görüşmelerde bulunmuş, toplantıya katılan rektörlerimizin tek tek görüşlerini alarak konuyu bütün yönleri ile müzakere etmiştik***** (YÖK Basın ve Halkla İlişkiler Müşavirliği Duyurusu, 06. 08. 2015).

YÖK tarafından ortaya konulan söz konusu misyon değişikliği ihtiyacı, bu çalışmanın literatür özetinde açıklandığı gibi, Giresun Üniversitesi (Özdem ve Sarı, 2008) ve Pamukkale Üniversiteleri (Erdem, 2005) ile ilgili üniversiteden halkın beklentileri üzerine yapılan araştırmalar, misyon değişim ihtiyacının doğruluğunu ve dolayısıyla bu çalışmanın ele aldığı problemin önemini göstermektedir.

Yukarıdaki problematiği tartışarak, Türkiye’deki, özellikle Anadolu’da kurulan yeni devlet üniversitelerinin çağdaş işlevleri çerçevesinde, kentsel/bölgesel ekonomiye nasıl katkıda bulunabilecekleri, hangi kurumsal farklı adımların atılabileceğini göstermek **amacıyla** tasarlanan bu çalışmanın **hipotezi** şu şekilde ifade edilebilir: Türkiye’nin yeni kurulan üniversitelerinin yerel/bölgesel kalkınmada etkinliğinin artırılması, yeni misyon tanımına, paylaşımcı bir stratejik plana ve kurumsal bir yapılanmaya dayalı sistematik uygulamalarla gerçekleştirilebilir.

Nitel araştırma yöntemlerine dayalı olarak test edilen yukarıdaki hipotez/ele alınan bu çalışma, doküman ve içerik analizi esaslı kurgulanmış, yapılan gözlemler ilgili kurumların resmi belgeleri ve web sayfalarından elde edilen

bilgi/belgelerin mantıksal analizi ve yorumlanmasıyla değerlendirilmiş ve tartışılmıştır. Bu minval üzere, önce konuyla yakın ilgili literatür özetine, belli bir sınıflandırma çerçevesinde yer verilmiştir. Bunu takiben konunun temelini oluşturan “misyon” ve “üniversite misyonu” kavramlarının tanım ve açıklamaları yapılmıştır. Bu çerçevede misyon tanımının sahip olması gereken belli başlı dört ögesi açıklanmıştır. Ayrıca bir işletme olarak “üniversitenin yönetim fonksiyonları” (planlama, yürütme, organizasyon, koordinasyon ve kontrol; Mucuk, 2005: 20) ile başarılı bir misyon gerçekleştirilmesi arasındaki ilişki de kavramsal olarak ortaya konmaya çalışılmıştır. Çalışmanın kavramsal boyutunun ikinci kısmıyla ilgili olarak, bir “yükseköğretim hizmet işletmesi” olan üniversitenin, “görevi gereği” yapması gereken bütçe harcamaları kapsamında istihdam ve geliri artırma etkisiyle, yerel ekonomiye nasıl katkıda bulunabileceği, “Üniversitenin Harcamaları/Talebi” başlığı altında anlatılmıştır.

Sonra “Üniversitenin Hizmet Arzı” başlığı altında, yerel/bölgesel ekonominin verimliliği ve rekabet yetenekleriyle ilgili boyutu açıklanmış ve bu bağlamda üniversitenin sunacağı; eğitim-öğretim, bilimsel araştırma/yayın ve toplumsal hizmetlerin, tanımlanan üniversite misyonu doğrultusunda, nasıl yapılandırılarak ve planlanarak yerel/bölgesel kalkınmada, rol alabileceği açıklanmıştır. Açıklanan bu kavramlar esas alınarak, yeni kurulan üniversitelerin misyon tanımlarıyla uyumlu olarak arz yapılandırılmasıyla ilgili, ülkemizdeki cari mevzuat çerçevesinde kurumsal bir model/yapılanma örneği kurgulanmaya çalışılmıştır. Ortaya konulan bu örnek esas alınarak, Türkiye’den seçilmiş, aynı dönemde kurulan ve aynı bölgeden üç yeni üniversitenin web sayfasından elde edilen bilgilerle, yerel/bölgesel kalkınmaya katkıda bulunmak bağlamında, misyon tanımları ve uygulamaları eleştirel olarak tartışılmıştır. Bu tartışmalar sonucunda; çalışmanın hipotezinin doğruluğu ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Araştırma konusuyla ilgili istatistiki verilerin bulunmaması, benzer amaç ve kapsamda başka araştırmaların henüz yapılmamış olması da, çalışmanın ekonometrik uygulama açısından ele alınamamasına yol açmıştır.

I. LİTERATÜR ÖZETİ

Konuyla doğrudan ilgili çalışmalardan beş tanesinin ayrıntılı özetine aşağıda yer verilmektedir. Çalışmamızla dolaylı ilgili olan ve üniversitelerin harcamalarının öğrenci harcamaları da dahil- yerel ekonomi üzerinde yarattığı ekonomik etkileri konu alan çalışmaların listesi dipnot olarak verilmiştir.

Erdem (2005) tarafından yapılan “Üniversitenin Varoluş Nedeni (Üniversitenin Misyonu)” başlıklı çalışmada, misyon kavramının tanım ve açıklaması yapılmış; üniversitelerin “eğitim-öğretim”, “temel bilimsel araştırma” ve “toplumsal hizmet” gibi bilinen klasik üç görevi ve bu görevlerin bazı üniversitelerce ihtisaslaşma amacıyla, “araştırma üniversiteleri” ve “kitlesele eğitim üniversiteleri” şeklinde sınırlandırıldığı, ABD’den örnekler verilerek açıklanmıştır. Türkiye’deki devlet ve vakıf üniversitelerinin çoğunun “kitlesele eğitim üniversiteleri” grubuna dahil edilebileceği belirtilmiştir. Erdem tarafından, Pamukkale Üniversitesi’nin önemli iç ve dış paydaşları üzerine yapılan anket esaslı alan çalışmasında, Üniversitesi’nin şu anki görev tanımları ve ileride yüklenmesi gereken

görev tanımları algısı tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu araştırmada aşağıdaki sonucun elde edildiği belirtilmektedir: “*Üniversitenin yapacağı her türlü etkinlik, bölge sorunlarının çözümüne ve bölge kalkınmasına nasıl hizmet sağlar*” sorusunun cevabına göre düşünülebilir (Erdem, 2005: 11).

Antalyalı (2007), tarafından hazırlanan “Tarihsel Süreç İçerisinde Üniversite Misyonlarının Oluşumu” başlıklı makale tanımlayıcı niteliktedir. Bu çalışmada dünyadaki üniversiteler kronolojik olarak beş dönemde ele alınmış, her dönemin üniversitesinin yüklendiği misyonu şu şekilde açıklanmıştır: İlk üniversiteler eğitim misyonunu; Rönesans Dönemi Üniversiteleri/GrandesEcoles ulusallaşma (ulus devletin yönetimine hizmet) misyonunu, 19. Yüzyıl Üniversiteleri demokratikleşme misyonunu (ulus devletin bireyine hizmet)/aynı dönemin Alman Üniversiteleri araştırma misyonunu, 20. Yüzyılın Amerikan Üniversiteleri kamu hizmeti (ulus devletin halkına hizmet) misyonunu benimsemiştir. Sonuç olarak, 20. yüzyıl, üniversitelerin geçmişten miras kalan; eğitim, araştırma, ulusallaşma, demokratikleşme ve kamu hizmeti kazanımlarını üst üste koydukları ve belirli düzeyde bir homojenliğe ulaştıkları yüzyıl olduğu genellemesi yapılmaktadır.

Özdem ve Sarı (2008), tarafından “Yükseköğretimde Yeni Bakış Açılılarıyla Birlikte Yeni Kurulan Üniversitelerden Beklenen İşlevler (Giresun Üniversitesi Örneği)” başlıklı araştırmalarında amaç, “yükseköğretimde yeni bakış açılarıyla birlikte yeni kurulan üniversitelerden (Giresun Üniversitesi Örneği) beklenen işlevlerin neler olduğunu yükseköğretim kurumlarının dış paydaşlarının (sivil toplum kuruluşları, siyasi partiler, yerel yöneticiler) görüşlerine dayanarak saptamaktır” şeklinde ifade edilmektedir. Örnekleme, 4 sivil toplum kuruluşu temsilcisi, 4 yerel yönetici, 2 sendika temsilcisi ve 3 siyasal parti il başkanı olmak üzere toplam 13 kişiden oluşturulmuştur. Yüz yüze görüşme tekniği kullanılan araştırmada, örnekleme temsil eden kişilerin Giresun Üniversitesi’nden bekledikleri işlevlerle ilgili sorulara yer verilmiştir. Araştırmada, “*görüşmeciler, üniversitenin esas işlevinin eğitim ve öğretim yapmak olduğunu belirtmekle birlikte, görüşmecilerin tamamına yakın bölümü illerinde kurulan üniversiteden, bölge sorunlarının çözümüne yönelik araştırmalar yapılmasını, yörenin ekonomik gelişmesine katkı sağlamak için yöre sivil toplum kuruluşlarıyla (ekonomik kuruluşlar) birlikte projeler hazırlamasını ve yörenin kültürel ve turizm etkinliğini geliştirecek ve yayacak akademik bölümlere yer verilmesini beklemektedirler.*” (Özdem, Sarı, 2008: 1). Bu araştırmada, kapsam itibarıyla misyon ve/veya misyon oluşturma gibi kavramsal ve gözlemsel tanım ve açıklamalara yer verilmeyeceği en başta anlaşılmaktadır. Elde edilen sonuçların yorumuyla, Giresun Üniversitesi’nin mevcut misyon tanımının değiştirilmesi gereğine işaret edilmektedir.

Öztürk vd. (2011), tarafından yayınlanan “Anadolu’da Kurulan Üniversitelerin İllerin Sosyo-Ekonomik Yapılarına Katkıları” başlıklı makalede, bir taraftan üniversitenin yarattığı harcamaların etkisiyle kuruldukları ilin ekonomisine gelir ve istihdam açısından yaptıkları katkılar ele alınırken, diğer taraftan üniversitenin yaratacağı sosyo-kültürel dinamizmin etkisiyle kentin gelişmesinin bilimsel ve sosyo-kültürel koşullarının hazırlanmasına katkı yapacağı belirtilmektedir.

tedir. Ancak üniversitenin söz konusu katkılarının gerçekleşmesinde kentin fiziki, ekonomik ve sosyo-kültürel altyapısının önemli rol oynadığı dile getirilmekte ve bu nedenle üniversitelerin mümkün olduğunca altyapısını tamamlamış illere kurulması, amaçlarını daha etkin bir şekilde gerçekleştirecekleri ifade edilmektedir. Kutuplaşma teorisi bağlamında, *sürükleyici bir sanayi sektörünün* olmadığı bir kentin ekonomik gelişmesinde üniversitenin ancak *tamamlayıcı* olabileceği hipotezinin destekleneceği, verilen KTÜ, ATA ÜNİ; Uludağ ÜNİ ve Eskişehir Anadolu ÜNİ örnekleri kapsamında, gelişme indekslerinin karşılaştırılmasına dayanarak ileri sürülmektedir. Çalışmada sonuç olarak, “*yeni üniversiteler kurulmadan önce kentte yeterli fiziki, ekonomik ve sosyo/kültürel altyapı oluşturulmalıdır veya bu eksiklikler çok kısa sürede tamamlanmalıdır*” denilmektedir (Öztürk vd., 2011: 156).

Bilginoğlu vd. tarafından 2002’de yapılan “Erciyes Üniversitesi’nin Kayseri İlinin Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Yapısına Etkileri” başlıklı eserin, dipnottaki listede yer alan çalışmalardan daha kapsamlı ve ayrıntılı olarak hazırlanmış bir araştırma olduğu anlaşılmaktadır. Araştırmada amaç olarak; “*birincisi üniversitelerin kuruldukları bölge ekonomisi üzerindeki ekonomik, sosyal ve kültürel etkilerinin teorik olarak incelenmesidir. İkincisi ise, Erciyes Üniversitesi’nin yerel ekonomi üzerindeki katkılarının belirlenmesidir.*” (Bilginoğlu vd., 2002: 2). Araştırma yöntem olarak, Erciyes Üniversitesi’nin Kayseri ekonomisine katkıları, mikro ve makro açıdan ele alınmış, Üniversite’nin çeşitli sektörlerde faaliyet gösteren firmalar üzerindeki etkilerinin ortaya konması, mikro olarak analiz edilmiştir. Üniversite’nin Kayseri ekonomisinin bütünü açısından sağladığı gelir ve istihdam artışı makro açıdan analiz edilmiştir. Ayrıca Üniversite’nin Kayseri’nin sosyo-kültürel yapısına etkileri de analiz edilmiştir. Araştırmada kullanılan veriler üniversitenin kayıtlı istatistiklerinden, Kayseri Meslek Odalarının istatistiklerinden ve üç ayrı anket uygulaması sonucunda elde edilmiştir. Bu çalışmada, Erciyes Üniversitesi’nin yerel kalkınmaya katkısıyla ilgili herhangi bir misyon sorgulaması amacı güdülmektedir. Erciyes Üniversitesi’nin kendiliğinden, harcamalar talebi boyutuyla, yerel ekonomiye hangi ekonomik, sosyal ve kültürel katkılar yapabileceği/yapabildiği sorularının cevabını araştırmak üzere yapılmış bir çalışma olması nedeniyle, amaç itibarıyla bizim çalışmamızla bir benzerlik arz etmemektedir. Konu, amaç ve yöntem açısından bu çalışmaya benzerlikle beraber, daha dar kapsamlı makale/tebliğ nitelikli çalışmalar da (Akçakanat vd., 2011; Atik, 1999; Aydemir, 1994; Çalışkan, 2010; Çatalbaş, 2007; Çınar ve Emsen, 2001; Erkekoğlu, 2000; Görkemli, 2009; Işık, 2008; Karataş, 2002; Öztürk vd., 1999; Özyaba, 1999; Sankır ve Gürdal, 2014; Taşçı vd., 2014; Tuğcu, 2003) genel olarak üniversitelerin yarattığı harcamaların/talebin yerel ekonomiye istihdam ve gelir etkileri; doğrudan, dolaylı ve uyandırılmış katkılar olarak analiz edilmekte ve yorumlanmaktadır.

II. MİSYON VE ÜNİVERSİTENİN MİSYONU

Fransızca’dan gelen ve “mission” olarak yazılan kavram, Türkçe kullanımında misyon şeklinde yazılmakta ve Türk Dil Kurumu’na(1998) göre, “bir kimseye veya bir kurula verilen **özel görev** olarak tanımlanmaktadır. İşletme yönetimi açısından Dinçer’e (1998) göre misyon, “örgüt (işletme) üyelerine bir

istikamet vermesi ve anlam kazandırması maksadıyla belirlenmiş ve örgütü benzer örgütlerden ayırt etmeye yarayacak **uzun dönemli bir görev ve ortak bir değer**” olarak tanımlanmakta; misyonun en önemli fonksiyonu olarak da işletmedeki tüm çalışanlara ortak bir istikamet/amaç gösterdiği belirtilmektedir. Bu genel tanımdan hareketle, üniversitelerin misyonunu anlaşılır bir şekilde açıklayabilmek için, bazı kavramlarının ayrıntılı olarak ortaya konması gerekmektedir.

İşletme bilimine göre, özel bir işletmenin amacı, mal ve/veya hizmet üretmek kâr elde etmektir. Bir de kâr amacı olmadan mal ve/veya hizmet üreten işletmeler vardır; kamu işletmeleri ve sivil toplum kuruluşları, kâr amacı gütmeyen mal ve/veya hizmet üreterek toplumsal hizmet sunmak amacıyla kurulmuş örgütlerdir. Diğer taraftan işletmeler, faaliyet konularına göre sanayi, ticaret ve hizmet işletmeleri şeklinde sınıflandırılmaktadır (Ertürk, 2009: 32). Bu makalenin konusu olan yeni kurulmuş Türkiye üniversiteleri, kâr amacı gütmeyen, eğitim hizmeti üreten işletmeler grubunda yer alırlar. Türkiye’deki cari mevzuata (2547 sayılı yasa) göre, Türkiye üniversitelerinin **genel amaçları/görevleri**; topluma ön lisans, lisans ve lisan üstü seviyede eğitim-öğretim sunmak, bilimsel araştırma yapmak/yayınlamak ve topluma mesleki eğitim ve/veya genel kültür amaçlı hizmet sunmaktır. Dolayısıyla üniversitelere kanunen yüklenen görevler **genel görevlerdir**¹. Bu görevler veya görevlerden biri/ikisi özel bir amaca yönelik ve uzun vadeli olarak yapılandırılarak bu yönde odaklanmaya gidilebilir (Erdem, 2005). Bu kararı veren üniversite yönetimi görevlerini yerine getirirken, örneğin kurulduğu ilin/bölgenin sorunlarının çözümüne (yerel/bölgesel kalkınmaya) öncelik vermeyi üniversitenin misyonu olarak belirleyebilir. Ancak böyle bir misyon belirleyen üniversitenin belirleyeceği bu misyonunu gerçekleştirmek için, aşağıda açıklanan **işletme yönetiminin fonksiyonlarını/üniversitesinin yönetim fonksiyonlarını** titizlikle yerine getirmesi gerekir. Türkiye’de iki dönem YÖK başkanlığı yapmış olan Gürüz (2001), YÖK tarafından yayınlanan kapsamlı eserinde, 1984 yılında Birleşik Krallık’taki üniversitelerin durumunu incelemek üzere hazırlanan Jarrat Raporu’nu referans göstererek, üniversite yönetiminde modern işletmecilik tekniklerinin kullanılmasının önerildiğini belirtmektedir. Çoğu kamu üniversitesi olan Türkiye üniversitelerinin aralarındaki rekabet zamanla artacağı için, üniversite yönetiminin işletme yönetim fonksiyonlarına uyulması hususunda hassasiyet göstermesi faydalı olacaktır.

Bir işletme yönetimi, ister kâr amaçlı ister toplumsal hizmet amaçlı kurulmuş olsun, belli başlı beş işlevi (fonksiyonu) yerine getirmek zorundadır. Bu işlevler aşağıdaki gibi gruplandırılmaktadır (Mucuk, 2005: 20):

- Önce amaçlar ve bu amaçlara ulaşılacak yollar ve araçlar tespit edilir (**planlama**),
- Sonra planda belirlenen hedeflere ve bunlara ulaşmak için tespit edilen yollara uygun örgütlenmeye gidilir (**organizasyon**),

¹ Batı dünyasında kamu, özel ve vakıf niteliğinde kurulmuş olan üniversiteler, yukarıda sıralanan üç görevinden sadece birini veya ikisini gerçekleştirmek üzere kurulabiliyor ve dolayısıyla Türkiye üniversitelerine göre, genel amaçları sınırlandırılabilir. Örneğin ABD’de bazı üniversiteler yukarıda sayılan üç genel amaçtan/görevden sadece birini veya ikisini gerçekleştirmek üzere kurulduklarını biliyoruz.

- Daha sonra hazırlanan planlamaya ve organizasyona göre işletme yürütülür/üretimi başlatılır (**yürütme**),
- Çalışmayı kolaylaştırmak ve başarıyı sağlamak için işletme faaliyetlerinin ahenkleştirilmesi ele alınır (**koordinasyon**),
- İşletme yönetiminin dördüncü işlevi kapsamında ise, önceki dört işlemin işletmenin amaçlarına (misyonuna) uygunluğu denetlenir (**kontrol**).

Kâr amacı gütmeyen bir işletme olarak üniversitenin, kendisine belirleyeceği misyona yönelik yukarıda ifade edilen yönetim fonksiyonlarını yerine getirirken; uzun vadeli amaçların, kısa/orta vadeli hedeflerin ve bunlarla uyumlu uygulamaların belirleneceği bir stratejik plan eşliğinde çalışması gerekli olacaktır. Üniversitenin, belirleyeceği misyonunu ve stratejik planını; akademik/idari personeli, öğrencisi, yerel/bölgesel halkı ve yerel yönetimiyle paylaşması ve bu yönde **ortak inanç** oluşturması önemlidir. Hazırlanacak stratejik plan, ilgili üniversitenin yerel/bölgesel kaynaklarını, öncü sektörlerini dikkate alarak üniversitenin diğer üniversitelerden özel amaçları itibarıyla **farklılığını** ortaya koymalıdır. Ayrıca iç paydaşlarının (üniversite yönetimi, idari/akademik personel ve öğrenciler) belirlenen misyon istikametinde çalışma ve misyonu benimseme bilinci kazanmaları için, misyonun oluşturulmasında onların da tartışmalara katılması ve görüşlerinin alınması çok önemlidir.

Dinçer'e (1998) göre, misyon ifadesi özel işletmeler açısından amaç, strateji, değerler ve davranış standartları gibi dört öğeyi içermelidir. Üniversite misyonu açısından bu öğelerin açıklanması, ele aldığımız örnek kapsamında şöyle vurgulanabilir:

- Üniversitenin **misyon-amacı**; üniversitenin bilinen üç genel görevini ifa ederken, yerel sorunlar ve onların çözümüne öncelik verilmeli;
- Üniversitenin **misyon-stratejisi**; yerel/bölgesel kaynaklar değerlendirilerek üretilen ürünlerin ulusal/uluslararası piyasalarda rekabet edebilmesine katkıda bulunmalı;
- Üniversitenin **misyon-değerleri**; üniversite iç paydaşlarının birlikte oluşturdukları misyonun doğruluğuna inanmaları sağlanmalı ve bunun dinamik tutulması için gerekli sinerji yaratılmalı;
- Üniversitenin **misyon-davranış standartları**; iç ve dış (yerel yönetim, yerel STK'lar) paydaşlarla stratejik plana göre hazırlanacak yıllık çalışma programları ve yılsonu etkinlik raporları birlikte değerlendirilmeli, tartışılmalı ve böylece başarmanın mutluluğunun paylaşılması sağlanmalı.

Söz konusu dört öge oluşturulurken, ilgili üniversitenin kurulduğu ilin/bölgenin doğal kaynakları/şartları, kültürel değerleri, beşeri sermayesi, fiziki/teknik sermayesi ve komşu illerle yaratılabilecek üretim birliktelik potansiyeli, üniversitenin gelişme olanakları ve benzer diğer üretim verimliliğini, pazar olanaklarını etkileyecek faktörler dikkate alınacaktır. Ayrıca oluşturulacak üniversite misyonunun yukarıda açıklanan dört öğesini destekleyecek şekilde "**mis-**

yon değerlerinin/ilkelerinin” yazılı olarak geliştirilmesi, misyon uygulamalarından başarılı sonuçlar alınmasını kolaylaştıracaktır (Dinçer, 1998).

Dolayısıyla açık ve gerçekçi bir şekilde misyonunu belirlemiş bir üniversite, uzun vadede neye ve nasıl odaklanacağını bilerek faaliyetlerini yürütecektir. Bu bağlamda 20. yüzyılın ilk yarısının tanınmış filozof ve eğitim bilimcisi Jose Ortega Y Gasset’in (1998) Üniversitenin Misyonu” isimli eserinde vurguladığı, “...kurumların var olmalarının, gerekli ve anlamlı olmalarının nedeni sıradan insanın var olmasıdır. Eğer salt olağandışı yaratıklar var olsalardı, büyük bir olasılıkla ne eğitim ne devlet kurumları bulunamazdı. Dolayısıyla, her kurumu orta yetenekli insanla ilintili olarak ele almak şarttır; madem onun için yapılmıştır, ölçütü de o olmalıdır... Veremeyeceği ve bekleyemeyeceği şeyleri veriyor ve bekliyormuş gibi yapan bir kurum sahte ve yozlaşmış demektir.” (Gasset, 1998: 43-44) temel olabilecek düşüncenin, üniversiteler için misyon oluşturmada dikkatle değerlendirilmesinin yanlış olmayacağı kanaatindeyiz.

III. BİR İŞLETME OLARAK ÜNİVERSİTE

Dünyada ulusal ve yerel/bölgesel kalkınmada üniversitelere ne kadar önem verildiğini; örneğin 1989 yılında Almanya’da toplam 314 olan üniversite sayısı 2012/13 eğitim öğretim döneminde 428’e yükselmiş olması (statistisches Bundesamt, www.destatis.de) ve YÖK verilerine göre, Türkiye’de 2015’te toplam üniversite sayısının 200’e yaklaşması, göstermektedir. Bunların ilklerinden olan, tasarım çalışmaları 1994’de başlayan ve 2000-2001 eğitim-öğretim döneminde resmen yükseköğretime başlayan, Sabancı Üniversitesi’nin bu süreçte birden çok uluslararası arama konferansı düzenlemesi, bir üniversitenin kuruluşunun ne kadar önemsenmesi gereken bir konu olduğunu göstermektedir. İşletmecilikte bilinen genel bir doğru vardır: Denilir ki, esas olan bir işletmenin kuruluşundan ziyade, onun amaçlarına/misyonuna uygun olarak yönetilmesidir. Bu nedendir ki, toplumsal işlevi yanında, üniversitelerin işletmecilik açısından da kaynakların verimli/amacına uygun kullanılması ve yatacakları çıktılarla ülke ekonomisinin rekabet yeteneklerine katkıda bulunması beklenmektedir.

“Unutulmamalıdır ki, üniversite artık basit bir öğretmen-öğrenci topluluğu değil, bilgi ekonomisinin beyni niteliğinde bir bilgi fabrikası ve fevkalade karmaşık bir yapıya sahip bir işletmedir. Ülke yükseköğretim sisteminin çıktıları, ülke ekonomisinin en önemli girdileri ve rekabet gücünü belirleyen başlıca unsurları arasındadır. Yükseköğretim sistemi mutlaka ülkenin genel sosyoekonomik politikaları kapsamında ele alınmalıdır” (Gürüz, 2001). Aşağıda iki alt kısmında, önce bir işletme olarak üniversitenin harcamalarının/talebinin yerel/bölgesel ekonomi üzerinde yarattığı etkiler kısaca açıklanmış, sonra bu çalışmanın esas konusu olarak üniversitenin çıktılarının yerel/bölgesel kalkınmaya odaklı bir şekilde nasıl yapılandırılabilceği kavramsal olarak açıklanmaya çalışılmıştır.

A. ÜNİVERSİTENİN HARCAMALARI/TALEBİ

Genel anlamda üniversite, yükseköğretim hizmeti sunan bir işletmedir. Komumuz itibarıyla ele aldığımız “yeni üniversiteler” grubu ise kamu yararına hiz-

met sunan devlet üniversiteleridir. “Yeni üniversiteler” ifadesiyle, 2002’den beri, hükümetin her ilde üniversite kurma politikası ve bunun uygulama sonucu olarak, son on yılda Anadolu’da (Ankara, İstanbul ve İzmir dışındaki illerde) kurulan üniversiteler kastedilmektedir. Bir yükseköğretim işletmesi olarak bu üniversiteler kuruldukları ilde fiilen kendi bütçe kaynaklarıyla yaptıkları yatırım, tüketim ve personel harcamaları ve diğer illerden gelecek üniversitede öğrenim görmek üzere yaşayan öğrencilerin yaptıkları harcamalar, toplam olarak ilgili üniversitenin yaratmış olduğu talebi oluşturur. Bu talebin yarattığı harcamalar, yerel/bölgesel ekonomiye istihdam yoluyla ve gelir artırmak yoluyla katkıda bulunurlar; söz konusu katkılar doğrudan, dolaylı ve uyarılmış gelir özellikli katkılardır (Atik, 1999). Üniversitelerin yarattığı bu talep yerel üretimden, diğer illerden ve/veya ithal ürünlerden karşılanabilir. Söz konusu harcamaların yerel ekonomiye katkılarını artırmak için özel olarak yönlendirilmesi mümkün olamaz. Zira üniversite fiziki altyapı ve teknik ihtiyaçları için yatırım harcamaları, idari ve akademik ihtiyaçları için personel harcamalarıyla ve diğer ihtiyaçları için tüketim harcamaları ile ilgili bütçesini hazırlar ve devletten onay alır. Öğrenciler de konaklama, yiyecek, giyecek, ulaşım, eğlence/kültürel ve kitap/kırtasiye gibi harcamalarını özel olarak yerel üretimi desteklemek amacıyla yapmazlar; onlar da bütçe ihtiyaçlarının hesabını yapar, ailesinden veya burs imkanlarından yararlanarak ihtiyaçlarını karşılar. Diğer bir ifadeyle yaratılan talebin/harcamaların yönünü fiyatlar ve talebin tercihleri belirler. Dolayısıyla üniversitenin sunacağı eğitim-öğretim hizmetleriyle ilgili harcamalar, gerçekleştireceği talebin karşılığında yapılacak ödemeler olup, yerel kalkınma için doğrudan yerel dinamiklerin desteklenmesine ve/veya yerel öncü sektörlerin; girişimcilik, verimlilik ve yenilikçilik açılarından desteklenmesine yönelik değildir. Bu nedenle üniversitelerin kuruldukları illerin/bölgenin ekonomisine harcama güçleriyle bulunacakları katkı, bir planlı-programlı üretimi destekleme/geliştirme katkısı değil, bilakis “görev gereği-harcama yoluyla gelir yaratma” etkisidir.

Literatür özetinde de görüleceği gibi, üniversitelerin kuruldukları il/bölge ekonomisine katkıları üzerine yapılan çalışmaların büyük bir çoğunluğu, yukarıda açıklanmaya çalışılan ve üniversitenin talep boyutuyla/yaptığı harcamaların etkilerinin analiziyle ilgilidir.

B. ÜNİVERSİTENİN HİZMET ARZI

Bu çalışmanın konusu, üniversitenin misyon tanımına ve stratejik planına göre, eğitim-öğretim, bilimsel araştırma/yayın ve toplumsal hizmetlerini yerel üretimi geliştirmeye yönelik nasıl yapılandırılabilceği ve yerel /bölgesel kalkınmaya nasıl öncelik verilebileceğini göstermeye çalışmaktır. Bunun için yerel öncü sektörlerle, yerel yönetimle, yerel sivil toplum kuruluşlarıyla gerekli iş birliktelikleri gerçekleştirilir. Bu da üniversite işletmesinin arz unsurlarının niteliksel açıdan ele alınıp, misyon tanımıyla uyumlu olarak yapılandırılmasıyla mümkün olabilecektir.

Bir yükseköğretim işletmesi olarak üniversitenin işlevleri/görevleri (arz unsurları); eğitim-öğretim hizmeti, bilimsel araştırma/yayın hizmeti ve toplumsal hizmet sunmaktır.

Üniversitelerin arz yönünü oluşturan söz konusu hizmetler; niceliksel ve niteliksel açılardan farklılaştırılabilmekte, ABD (Erdem, 2005) ve ülkemiz örneklerinde görüleceği gibi, bazı üniversiteler araştırma amaçlı, lisansüstü (yüksek lisans ve doktora) eğitim-öğretim programları ve/veya endüstriye yönelik proje esaslı araştırma ve geliştirme çalışmalarını tercih edebilmektedirler. Türkiye’de, mevcut devlet üniversiteleri ağırlıklı olarak eğitim-öğretim hizmeti sunarken, diğer iki görevini de yerine getirmekte, ancak işlev farklılaştırması anlamında, İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü (İYTE) Fen, Mühendislik ve Mimarlık Fakülteleriyle lisans öğretimi sunmaktadır. İYTE ayrıca çeşitli fen ve mühendislik alanlarında lisansüstü programlar, kurduğu araştırma ve uygulama merkezleri vasıtasıyla endüstri ile yoğun bir şekilde iş birliktelikleri yürütmektedir. Yeni ismi Gebze Teknik Üniversitesi (kuruluş adı: Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü) Mühendislik, Temel Bilimler, Mimarlık ve İşletme Fakülteleriyle lisans eğitimi yürütmekte olup, araştırma-geliştirme amaçlı kurulmuş enstitüdür/üniversitedir. Diğer taraftan Türkiye’de kurulmuş olan vakıf üniversitelerinin büyük bir çoğunluğunun da eğitim-öğretim ağırlıklı hizmet sundukları bilinen bir gerçektir (Erdem, 2005). Orta Doğu Teknik Üniversitesi, İstanbul Teknik Üniversitesi ve Yıldız Teknik Üniversitesi fen ve mühendislik amaçlı kurulmuşlar, ancak zamanla sosyal bilimlerde de hizmet vermeye başlamışlardır. Yukarıdaki örneklerden, Türkiye üniversitelerinin büyük bir bölümünün kitlesel eğitim-öğretim sunmakta olduğu ve fakat belli üniversitelerin görev farklılaştırması yaptıkları anlaşılmaktadır.

Yerel ekonominin problemlerinin araştırılması ve tartışılması ele alabilmesi için, üniversitelerin sundukları eğitim-öğretim, bilimsel araştırma /yayın ve toplumsal hizmetlerin nasıl yapılandırılacağı hususunda üniversite rektörlükleri yetkili ve sorumludurlar (2547 sayılı YÖK yasası, madde: 5/d)

IV. TARTIŞMA: SEÇİLMİŞ YENİ ÜNİVERSİTELERİN MİSYON TANIMLARI VE YEREL KALKINMAYA YÖNELİK ÖNCELİKLERİ

Bu bölümde inceleme ve tartışma konusu olarak seçilen üniversitelerin kentsel/bölgesel kalkınma çerçevesinde benimsedikleri misyon vurguları, kurdukları uygulama ve araştırma merkezlerinin yönetim yapıları ve bu merkezlerin fiilen kentsel/bölgesel üretimin desteklenmesine yönelik faaliyetleri ele alınmıştır.

24 Haziran 2015 tarihinde Bayburt, Erzincan ve Gümüşhane Üniversitelerinin web sayfalarında ve stratejik planlarında yer verdikleri misyonlarını; uygulama ve araştırma merkezlerinin yönetim yapıları ve faaliyetleri ile ilgili yaptığımız tespit ve eleştiri aşağıda sunulmuştur:

Bayburt Üniversitesi 2014-2018 dönemi stratejik planında “**Bölgenin ekonomik koşullarını geliştirmek**”, Erzincan Üniversitesi 2015-2019 dönemi stratejik planında “**Bölgenin sürdürülebilir kalkınmasına katkıda bulunmak**” ve Gümüşhane Üniversitesi 2013-2017 dönemi stratejik planında “**Bölgesel gelişmeye katkı sağlamak**” gibi misyon ifadelerine yer verilmiştir. Ancak ilgili web sayfalarında bu stratejik planların yıllık akademik uygulama programlarına ve

bunlarla ilgili yıllık akademik değerlendirme raporlarına rastlanmamıştır. Ayrıca “akademik çalışmalarda kent/bölgenin sorunlarının çözümüne **öncelik vermek**” veya benzeri bir misyon ifadesine yer verilmediği de diğer bir tespitimizdir.

Bunlardan Bayburt Üniversitesi tarafından yapılan açıklamalarda, 2012-2013 ve 2013-2014 eğitim-öğretim dönemleri faaliyetleri Bayburt Postası'na değerlendirilirken, aşağıda sıralanan altı uygulama ve araştırma merkezinin kurulduğu belirtilmiştir: (1) Bayburt Tarihi ve Kültürü Uygulama ve Araştırma Merkezi (BAKÜTAM), (2) Gıda Tarım ve Hayvancılık Uygulama ve Araştırma Merkezi, (3) Sürekli Eğitim Uygulama ve Araştırma Merkezi, (4) Uzaktan Eğitim Uygulama ve Araştırma Merkezi, (5) Merkezi Araştırma Laboratuvarı Uygulama ve Araştırma Merkezi ve (6) Türkçe Öğretim Uygulama ve Araştırma Merkezi (TÖMER). Bunlardan yerel ekonomiye katkıda bulunabilecek olan Merkezi Araştırma Laboratuvarı henüz inşaat ve gerekli teknik donanım aşamasında; Gıda Tarım ve Hayvancılık Uygulama ve Araştırma Merkezi ise henüz bir faaliyet gerçekleştirmemiştir. Sürekli Eğitim Merkezi ise, Dikey Geçiş Sınavı kursu, SPSS kursu, Kurumsal Kaynak Planlama Eğitimi kursu ve halka yönelik Ebru Kursu organize etmiş olup, yerel ekonomiye dolaylı olarak katkı sağlayacak faaliyetler gerçekleştirmiştir. Ancak Bayburt gibi ekonomisi önemli seviyede hayvancılık ve bitkisel üretime dayalı olan bir ilde, Gıda Tarım ve Hayvancılık Uygulama ve Araştırma Merkezi'nin yaklaşık 2 yıl önce resmen kurulmuş (28 Ağustos 2013) olmasına rağmen, hala herhangi bir faaliyete başlayamaması ve neler yapılabileceği hakkında yol haritası anlamında bir stratejik planın, yıllık uygulama programının hazırlanmamış olması gerekli çabaların yetersiz olduğunu göstermektedir. Ayrıca kurulmuş olan altı merkezden hiç birisinin yönetmeliğinde, Türkiye 'de birçok üniversitede örneği olmasına rağmen, danışma kurulunun yer almaması da dikkat çekmektedir.

Erzincan Üniversitesi'nin web sayfasından aşağıdaki uygulama ve araştırma merkezlerinin listesi indirilmiştir: (1) Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Uygulama Araştırma Merkezi, (2) Türkçe ve Yabancı Dil Öğretimi Uygulama ve Araştırma Merkezi (TÖMER), (3) Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Uygulama ve Araştırma Merkezi, (4) Bilgisayar Bilimleri Uygulama ve Araştırma Merkezi, (5) Uzaktan Eğitim Uygulama ve Araştırma Merkezi, (6) Sürekli Eğitim Uygulama ve Araştırma Merkezi, (7) Bilişim Teknolojileri ve Bilişim Hukuku Uygulama ve Araştırma Merkezi, (8) Temel Bilimler Uygulama ve Araştırma Merkezi. İlgili web sayfasından elde edilen etkinlik bilgilerine göre, bu merkezlerden sadece sürekli eğitim merkezinin aktif olduğu tespit edilmiştir. Yönetmeliklerinin yapısı Bayburt Üniversitesi'nin yapılanmasına benzemekte ve yönetim organlarında yerel potansiyel paydaşlara yer verilmediği anlaşılmaktadır.

Gümüşhane Üniversitesi'nin web sayfasından elde edilen verilere göre; (1) Tıbbi Bitkiler, Geleneksel İlaçlar Uygulama ve Araştırma Merkezi, (2) Merkezi Araştırma Laboratuvarı Uygulama ve Araştırma Merkezi, (3) Eğitim Teknolojileri Uygulama ve Araştırma Merkezi, (4) Kelkit Organik Tarım Uygulama ve Araştırma Merkezi ve (5) Sürekli Eğitim Uygulama ve Araştırma Merkezi ol-

mak üzere beş adet merkez kurulmuştur. Bunlardan sadece ilk ikisinin yönetmeliklerine ulaşılabilmektedir. Yönetmeliklerinden öğrendiğimize göre, organları müdür ve yönetim kurulundan oluşmakta olup, ilgili uygulamacı paydaş anlamında tarım, ticaret ve sanayi sektörlerinden ve meslek kuruluşlarından temsilcilere yer verilmemiştir. Gümüşhane Üniversitesi Kelkit Organik Tarım Uygulama ve Araştırma Merkezi'nin web sayfasından, faaliyetler başlığı altında yumurta ve mantar üretildiği ve üreticilerle işbirliği içinde olduğu anlaşılmaktadır (Özlem AS). Bu etkinliğin dışında, Gümüşhane Üniversitesi'nin de yerel potansiyel paydaşlara kapalı olduğu görülmektedir.

İlgili üniversiteler bu kurumsal yapının yasal gereklilikten kaynaklandığını söyleyemezler, çünkü yukarıda ifade edildiği gibi, birçok diğer üniversite merkezinde danışma kurullarında kamudan ve sivil toplum örgütlerinden temsilcilere de yer verilmiştir. Örneğin: Artvin Çoruh Üniversitesi Uygulama ve Araştırma Merkezleri (www.coruh.edu.tr). Erciyes Üniversitesi Kayseri Araştırma ve Uygulama Merkezi ve Kayseri ve Yöresi Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi (www.erciyes.edu.tr).

Yukarıdaki Bayburt, Erzincan ve Gümüşhane Üniversitesi örnekleri, yerel kalkınmaya yönelik etkin bir kurumsal yapılanma sergilemedikleri ve yerel potansiyel paydaşlarla kurumsal bazda bir işbirliğine açık olmadıkları anlaşılmaktadır. Kelkit Organik Tarım Uygulama ve Araştırma Merkezi'nin üretimi destekleyici örnek çalışmalar yürüttüğü anlaşılmaktadır.

V. ÜNİVERSİTENİN MİSYONUNA UYGUN ARZ YAPILANDIRMASI: BİR MODEL ÖNERİSİ

Takip eden açıklamalarda önermeye çalışacağımız üniversite-çevre işbirliğini (ÜÇİ) amaçlayan modelin dayandığı temel felsefe şöyle ifade edilebilir: “Bilimin amacı anlamak, teknolojinin amacı yapmak, sanayinin amacı ise yapıları ticari ölçekte satarak kâr etmektir” (Gürüz, 2001).

Üniversitelerin enstitülerinde, fakültelerinde, yüksekokullarında, meslek yüksekokullarında ve rektörlüğe bağlı bölümlerinde verdikleri **eğitim-öğretim işlevleri sonucu** yetişen gençler, nitelikli eleman olarak üretime ve böylece üretimde verimliliğin yükselmesine katkı sağlar. Öğrencilerin bazıları ayrıca eğitim-öğretim sürecinde yarı zamanlı (part time) çalışarak özellikle yerel ticari işletmelerde eleman ihtiyacının karşılanmasında rol yüklenebilirler. Bu öğrencilerin bazılarının tahsilini tamamladıktan sonra, üniversitenin bulunduğu şehirde kalması, **girişimci olarak ekonomide rol alması** da ihtimal dâhilindedir. Öte yandan öğrencilerin *yerel halk* ve *yerel sivil toplum kuruluşlarıyla* girecekleri iletişimin etkisiyle, önemli sosyal ve sanatsal faaliyetler gerçekleştirilebilir ve böylece ilgili üniversite kentinin günlük hayatına renklilik ve zenginlik katılabilir. Üniversiteler, yukarıda sayılan ve diğer eğitim-öğretim işlevlerinde başarılı oldukça, nitelikli emek zengini olacak üniversite kentine diğer kentlerden ve yurtdışından yatırımcıların gelmesi de kolaylaştırılmış olacaktır.

“Nasıl ve hangi mekanizmalar potansiyel olanakları uygulamaya koyar ve etkinliğini artırır? sorusunun cevabı, öyle bir mantıkla verilebilmelidir ki, hem öğrenci ve hem de işletmeler ve yerel halk, öğrencinin vesile olacağı ilişkilerden

mutlu olsun ve oluşacak fayda da taraflar arasında dağıtılmış olsun. Öncelikle enstitü, fakülte, yüksekokul, meslek yüksekokulu bölümlerinin ders müfredatları, mümkün olduğunca, yerel kalkınma dinamiklerine ve yerel öncü sektörlerle, nitelikli eleman girdisi sağlayacak özellikte olmalıdır. Bu mekanizmaların oluşturulmasını üniversite yönetimi, öğrenci kulüpleri, yerel STK'lar, meslek odaları ve belediyelerin katılımı ve işbirliği ile gerçekleştirilebilir. Bu bağlamda “öğrenci staj koordinatörlüğü”, “öğrenci iş konseyi”, “öğrenci kariyer geliştirme merkezi” ve benzer kurumsal yapılanmalar oluşturulabilir.

Üniversitelerin **ikinci işlevi olan araştırma ve yayın yapma** ise, istihdam ettikleri öğretim elemanlarının marifetleriyle gerçekleştirilir. Öğretim elemanları akademik süreçte lisans öğreniminden sonra, yüksek lisans, doktora, doçentlik ve profesörlük aşamalarını kat edebilmeleri için, çeşitli araştırmalar yapmak ve yayınlamak zorundadır. Söz konusu araştırmaların öncelikle *yerel/bölgesel* sorunların tespiti, analizi ve çözümlerine yönelik olması, *yöre halkının* beklentileriyle uyumlu bir üniversite misyonunun oluşturulduğunu gösterir; yani *üniversitelerin evrensel düşünüp yerel uygulamayı tercih etmeleri toplumsal sorumlulukları* gereğidir. Bu bağlamda **yüksek lisans ve doktora tez konularının** yerel sorunları kapsamaması; **üniversite-çevre işbirliğinin** doğrudan yerel sorunlara yönelmesi; **araştırma ve uygulama merkezlerinin** *yerel sivil toplum kuruluşlarıyla* (Ticaret ve Sanayi Odaları, Esnaf ve Sanatkarlar Odaları Birliği) işbirliği içinde yapılandırılması ve çevreye yönelik faaliyette bulunmaları bu bağlamda tercih edilen uygulamalardır.

Üniversitelerin kurdukları **teknopark, teknokent ve teknoloji transfer ofisleri** gibi araştırma ve geliştirmeye hizmet eden şirketler ve merkezler, yerel/bölgesel ekonomiye katkıda bulunma kapsamında başat rol yüklenebilirler. Bu yönde gerçekleştirilecek olumlu gelişmeler, Türkiye üniversitelerinin gerekli olan niteliksel büyümelerinde etkili olabilecektir (Çetinsaya, 2014).

Evrensel boyutta üniversiteler, “...*yerel entelektüel ve sosyal ortamların yanı sıra uluslararası ağlar ile de etkileşim içinde olmalıdırlar. Dolayısıyla, üniversiteler, küreselleşmenin yerel ve uluslararası dinamikleri arasında köprü rolü oynayarak buldukları bölgenin /kentnin gelişmesine rehberlik edebilirler*” (Taşçı vd., 2011: 134). Bu kapsamda yurtdışındaki üniversitelerle **kardeş-üniversite ilişkileri** de kurulabilmekte, kapsamlı ve etkin işbirlikleri geliştirilebilmektedir. Yani üniversiteler, tabir caiz ise, bir gözü ile kentsel/bölgesel sorumluluklarına yoğunlaşmalıdır; diğer gözü ile de ulusal ve uluslararası seviyede akademik araştırmaları takip etmeli, toplantılara aktif olarak katılmalı ve özellikle paydaş üniversitelerin başarılı uygulamalarını ayrıntılı bir şekilde analiz ederek, kendi bölgesel şartlarına uyarlanabilmesi üzerine yenilikler geliştirmeyi denemelidirler.

Yüksek lisans ve doktora tezlerinin, diğer bilimsel araştırmaların maddi olarak ve reel bazda desteklenmesinde ve böylece öğretim elemanlarının teşvik edilmesinde, üniversitelerde rektörlüklere bağlı hizmet sunan **Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi (BAP Birimi)** çok değerli bir kaynak özelliği taşımaktadır. Bölge üniversiteleri arasında oluşturulmuş olan işbirliği bu yönde atılacak adımları kolaylaştıracaktır. Bunlardan başka 2016 yılından itibaren

ren bazı Türkiye üniversitelerinde öğretim üyeliğine atama ve yükseltme kriterlerine proje çalışmaları yapılması şartının eklenecek olması da, uygulamalı çalışmalarda yerel sorunların ele alınmasını kolaylaştıracaktır.

Üniversiteler, **üçüncü işlevi olan toplumsal hizmet sunma kapsamında** ise, öğrencilere, mezunlarına, *yerel halka ve işletmelere* yönelik çeşitli kurs, konferans, şenlik ve benzer sosyal, sanatsal ve eğitim etkinlikleri organize ederler. Üniversitelerce sertifika programları ismi altında sunulan bu hizmetler kapsamında girişimcilik, işletmelere eleman yetiştirme ve meslek edindirme gibi kurslar düzenlenir; musiki, resim, ebru, hat, jimnastik ve benzeri kurslarla sanatsal ve sportif hizmetler *yerel halka* sunulur. Söz konusu faaliyetler, her üniversitenin vazgeçilmezi olan ve rektörlüklere bağlı olarak kurulan **Sürekli Eğitim Merkezlerinin** marifetiyle yürütülür. Bu kapsamda üniversite tarafından yürütülecek etkinlikler, *yerel halkın* doğrudan faydasına yönelik olması nedeniyle **üniversite-halk/çevre bütünleşmesine** de olumlu etkide bulunur. Sürekli eğitim merkezlerinin faaliyetlerine, **yaşam boyu eğitim** düşüncesi esas alınarak, gelişen ve değişen Türkiye ve dünya şartlarına ve toplumun ihtiyaçlarına göre, yeni mesleklere yönelik eğitim kurslarının düzenlenmesi de dâhil edilebilmektedir. Üniversitelerin üçüncü işlevleri çerçevesinde yürütecekleri etkinlikler, buldukları kentin, “...*bir sosyal grubun diğer toplulukların refahıyla uyum içinde davranan müreffeh ve adil bir topluluğun yaratılmasında işbirliği yapma yetisi* (Duenas, 2003: 149) olarak tanımlanan sosyal sermayesinin gelişmesine de önemli etkide bulunabilmektedir.

Yukarıda açıklanan üç işlevin dışında üniversiteler, öğrencilerine **Sağlık-Kültür-Spor Dairesi (SKSD)** başkanlığı vasıtasıyla mekânsal ve organizasyonel olanaklar sunar.

SONUÇ

Pamukkale (Erdem, 2005) ve Giresun (Özdem ve Sarı, 2009) kentlerinin ve üniversitelerinin uygulama alanı olarak seçilip yapılan iki ayrı bilimsel araştırma, üniversitelerin yerel kalkınmaya öncelik vererek yapılanmalarının gerekli ve bir toplumsal beklenti olduğunu göstermektedir. Diğer taraftan Türkiye Üniversite Sistemi'nin en üst kurumu olan YÖK'ün açıklamalarında, yukarıda ifade edilen bilimsel araştırmaların sonuçları doğrultusunda, özellikle yeni kurulan üniversitelerin, yeniden misyon tanımları yaparak yerel/bölgesel kalkınmaya öncelik verilmesinin gerekli olduğu vurgulanmaktadır.

Üniversitenin misyon tanımının net/anlaşılır yapılması ve bu bağlamda üniversitenin kurulduğu ilin ve bölgenin kalkınma dinamiklerinin ve öncü sektörlerinin dikkate alınmasının önemi vurgulanmıştır. Üniversite misyonunun tanımında, “misyon amacı”nın, “misyon stratejisi”nin, “misyon değerleri”nin ve “misyon davranış standartlarının”ın apaçık ortaya konulmasının çok önemli olduğu belirtilmiştir. Ayrıca bu misyon tanımının uygulama boyutunun bir “stratejik plan” eşliğinde yapılmasının ve “üniversitenin iç ve dış paydaşlarının aktif katılımının sağlanmasının” gerektiğinin altı çizilmiştir.

Yapılan dolaylı ilgili akademik çalışmaların çok büyük bölümünün, konu itibarıyla, üniversitenin ve öğrencilerinin yarattığı toplam harcamaların yerel

istihdama ve gelire etkileri analiz edilmiş; yapılan bu çalışmalarda “doğrudan”, “dolaylı” ve “uyarılmış etkiler” mekanizmaları çerçevesinde yerel ekonomiye katkılarının gösterildiği, anlatılmıştır.

Bu çalışmada ise, üniversitenin doğrudan yeni misyon tanımı ve misyon öğelerinin belirlenmesi ve uygulama boyutuyla ilgili stratejik plan eşliğinde, iç ve dış paydaşlarla birlikte, üniversitenin çağdaş görevleri olan; eğitim-öğretim, bilimsel araştırma/yayın ve toplumsal hizmet sunma görevlerinin yapılandırılmasının, yerel/bölgesel kalkınmaya nasıl yönlendirileceğinin önemi ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Bu minval üzere, yeni kurulan üniversitelerden seçilen Bayburt, Erzincan ve Gümüşhane üniversitelerinin web sayfalarından ve yerel medyalardan elde edilen belgelerin/bilgilerin ve misyon tanımlarının eleştirel değerlendirilmesi yapılmıştır. Elde edilen sonuçlardan; bu üniversitelerin yerel kalkınmaya öncelik vermediklerinin anlaşıldığı ve bu üniversitelerce oluşturulan “uygulama ve araştırma merkezlerinin” yönetimlerinin yapısal niteliği ve faaliyetlerinin değerlendirilmesiyle de, yerel kalkınmada etkin olmadıkları anlaşılmıştır.

Önerilen Üniversite-Çevre-İşbirliği’ne (ÜÇİ) Yönelik Kurumsal Yapılanmalar

ÜÇİ, Rektörlüğe bağlı araştırma ve uygulama merkezi statüsünde çalışır. Yönetim ve danışma kurullarında üniversite, yerel meslek odaları, belediyeler ve seçilmiş STK temsilcileri yer alır. Üniversitenin misyon tanımı, misyonun öğeleri ve ÜÇİ’nin 3/5 yıllık stratejik planı kurumun temel belgeleri olacaktır. Stratejik planın uygulanması, dönem başında hazırlanacak yıllık çalışma program ve dönem sonunda hazırlanacak yıllık etkinlik raporu ile takip edilir. Üniversitenin enstitü, fakülte, yüksekokul ve meslek yüksekokulu gibi eğitim-öğretim birimleri tarafından, üniversitenin misyon tanımıyla uyumlu olacak şekilde kendi misyonu, stratejik planı ve yıllık çalışma programları hazırlanır. ÜÇİ’nin yıllık etkinliklerini içerecek çalışma programı; enstitü, fakülte, yüksekokul ve meslek yüksekokullarının yıllık çalışma programlarından alınacak bilgiler ışığında ve eğitim-öğretim, bilimsel araştırma/yayın ve toplumsal hizmet alanları sınıflandırmasına göre hazırlanır. Aktif çalışacak bir sekreterlik organına yer verilir. Merkezin çalışma ilkeleri net olarak belirlenir ve oluşturulacak sektörel/alansal çalışma gruplarının düzenli çalışması yıllık çalışma programıyla belirlenir. Eğitim-öğretim kurumları bazında öğrenci iş konseyi kurulur. Eğitim-öğretim kurumları bazında öğrenci staj koordinatörlüğü kurulur. Eğitim-öğretim kurumları bazında öğrenci kariyer geliştirme merkezi kurulur.

Oluşturulacak Kurumların Etkinlikleri/İşbirliği Biçimleri

Yerel sorunları/konuları ele alan doktora ve yüksek lisans tezleri hazırlanabilir; bu çalışmalarda üniversitenin Bilimsel Araştırma Projeleri destekleme biriminin kaynaklarından yararlanılabilir. Yardımcı doçent, doçent ve profesörlerin yapacakları bilimsel araştırmalarda, yerel sorunların/konuların ele alınması sağlanabilir; bu araştırmalarda üniversitenin Bilimsel Araştırma Projeleri destekleme biriminin kaynaklarından yararlanılabilir. Danışmanlık hizmetleri sunulabi-

lır. Öncü sektörlerin rekabet yetenekleri üzerine araştırması yapılabilir. Öncü sektörlerle ilgili envanter çalışması yapılabilir. Teknik ve genel kültür konularında üniversitenin sürekli eğitim merkezi ile işbirliği içinde mesleki eğitim programları düzenlenebilir. Staj koordinatörlüğü etkinlikleri düzenlenebilir. İşletme ziyaretleri düzenlenebilir. Üniversite Sağlık Kültür Spor Dairesi marifetiyle, yerel ilgili kuruluşlarla işbirliği içinde çeşitli yerel/bölgesel yarışmalar düzenlenebilir. Yerel aile bibliyografya çalışmaları yaparak, yerel tarihe katkıda bulunulabilir. Araştırılması öngörülen konularla/sorunlarla ilgili “projeler havuzu” oluşturulabilir.

KAYNAKÇA

- AKÇAKANAT, Tahsin; İlker ÇARIKÇI ve Murat Ali DULUPÇU; (2010), “Üniversite Öğrencilerinin Buldukları İl Merkezine Ekonomik Katkıları ve Harcama Eğilimleri: Isparta 2003-2009 Yılları Örneği”, **SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 22, ss.165-178.
- Artvin Çoruh Üniversitesi** (2015), “Artvin Çoruh Üniversitesi Sürekli Eğitim, Uygulama ve Araştırma Merkezi”, İnternet Adresi: www.artvin.edu.tr, Erişim Tarihi: 15.06. 2015.
- AS, Özlem; (2015), “Kelkit’te ‘Önder Model’ Çalışması”, İnternet Adresi: <http://www.dunyagida.com.tr/haber.php?nid=3439>, Erişim Tarihi: 15.06.2015
- ATİK, Hayriye; (1999), “Üniversitelerin Yerel Ekonomiye Katkıları: Teori ve Erciyes Üniversitesi Üzerine Bir Araştırma”, **Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 15, ss. 99-109.
- AYDEMİR, Saliha E.; (1994), “Karadeniz Teknik Üniversitesi’nin Kent ve Bölge Ekonomisine Doğrudan ve Dolaylı Ekonomik Etkileri”, **Bölgesel Kalkınma Sempozyumu Bildiriler Kitabı**, Trabzon: KTÜ, ss. 195-210.
- BABÜROĞLU, Oğuz N.; (2003), “Sabancı Üniversitesinin Yaratılışı: Sıfırdan Kurulan Bir Üniversitenin Tasarım Süreci”, iç. Oğuz N. BABÜROĞLU (Ed.), **Eğitimin Geleceği: Üniversitelerin ve Eğitimin Değişen Paradigması**, Ankara: Sabancı Üniversitesi, ss. 11-39.
- Bayburt Üniversitesi**; (2015), “Bayburt Üniversitesi Uzaktan Eğitim Merkezi”, İnternet Adresi: <http://bayuzem.bayburt.edu.tr/>, Erişim Tarihi: 14.05.2015.
- BİLGİNOĞLU, Mehmet Ali; Hayriye ATİK; Oğuzhan TÜRKER; Yalçın PAMUK ve Recep DÜZGÜN; (2002), **Erciyes Üniversitesi’nin Kayseri İli’nin Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Yapısına Etkileri**, Kayseri: Erciyes Üniversitesi Yayınları, No: 135.
- ÇALIŞKAN, Şadan; (2010), “Üniversite Öğrencilerinin Harcamalarının Kent Ekonomisine Katkısı (Uşak Üniversitesi Örneği)”, **Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi**, 9 (31), ss.169-179.
- ÇATALBAŞ, Nazım; (2007), “Üniversite-Yerel Ekonomi İlişkisinde Kutuplaşma Teorisi İyi Bir Model Olabilir Mi?”, **Selçuk Üniversitesi Karaman İİBF Dergisi**, Yerel Ekonomiler Özel Sayısı, ss. 90-101.
- ÇETİNSAYA, Gökhan; (2014, 30 Ekim), “Yükseköğretim Niteliksel Olarak Büyümeli”, **Milliyet**, İnternet Adresi: <http://www.milliyet.com.tr/prof-dr-cetinsaya-yuksekoğretim-niteliksel-istanbul-yerelhaber-449812/>, Erişim Tarihi: 03.05.2015.
- ÇINAR, Recai ve Ö. Selçuk EMSEN; (2001), “Eğitim ve İktisadi Gelişme: Atatürk Üniversitesi’nin Erzurum İl Ekonomisi ve Sosyal Yapısı Üzerindeki Etkileri”, **Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 15 (1-2), ss. 91-104.

- DİNÇER, Ömer; (1998), **Stratejik Yönetim ve İşletme Politikası**, Beşinci Baskı, İstanbul: Beta Yayım.
- DOMSCH, Michael E. und H. Ladwing DESIREE; (2008), “Kooperationen mit der Praxis in Forschung und Lehre”, im Carl-Christian FREIDANK und Wolf SCHAEFER (Hrsg.), **Lehre und Forschung: Zur Neuordnung der Universitäten in Deutschland**, München: Vahlen, ss. 215-222.
- DUENAS, Guillermo; (2003), “Sosyal Sermaye Yaratıcıları Olarak Üniversiteler”, iç. Oguz N. BABÜROĞLU (Ed.), **Eğitimin Geleceği: Üniversitelerin ve Eğitimin Değişen Paradigması**, Ankara: Sabancı Üniversitesi, ss. 143-154.
- ELMAS, Muzaffer; (2012), “Bologna Süreci: Uygulama veya Uygulanamama”, **Yükseköğretim ve Bilim Dergisi**, 2 (3), ss.137-141.
- Erciyes Üniversitesi**; (2015), “Erciyes Üniversitesi, Sürekli Eğitim Merkezi”, İnternet Adresi: www.erciyes.edu.tr, Erişim Tarihi: 15.06.2015.
- ERDEM, Ali Rıza; (2005), “Üniversitenin Var Oluş Nedeni (Üniversitenin Misyonu)”, **Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, 17, ss.104-116.
- ERKEKOĞLU, Hatice; (2000), “Bölge Üniversitelerinin Yerel Ekonomiye Katkıları: Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Örneği”, **Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 16, ss. 203-210.
- ERTÜRK, Mümin; (2009), **İşletme Biliminin Temel İlkeleri**, Yedinci Baskı, İstanbul: Beta Yayım.
- Erzincan Üniversitesi**; (2015), “Erzincan Üniversitesi Sürekli Eğitim, Araştırma ve Uygulama Merkezi”, İnternet Adresi: www.erzincan.edu.tr, Erişim Tarihi: 15.06.2015.
- GASSET, Jose Ortega Y.; (1998), **Üniversitenin Misyonu**, Çev.: N. Gül IŞIK, Birinci Baskı, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- GÖRKEMLİ, Hayriye Nur; (2009), “Selçuk Üniversitesi'nin Konya Kent Ekonomisine Etkileri”, **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 22, ss. 169-186.
- Gümüşhane Üniversitesi**; (2015), “Gümüşhane Üniversitesi Sürekli Eğitim, Araştırma ve Uygulama Merkezi”, İnternet Adresi: www.gumushane.edu.tr, Erişim Tarihi: 15.06.2015.
- GÜRÜZ, Kemal; (2001), **Dünyada ve Türkiye’de Yükseköğretim: Tarihçe ve Bugünkü Sevk ve İdare Sistemleri**, Ankara: ÖSYM Yayınları 2001-4.
- IŞIK, Şevket; (2008), “Türkiye’de Üniversitelerin Kentleşme Üzerine Etkileri”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 10 (3), ss. 159-181.
- KARATAŞ, Muhammed; (2002), “Üniversitelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmedeki Rolü ve Önemi (Muğla Üniversitesi Örneği)”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Muğla: Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- MUCUK, İsmet; (2005), **Modern İşletmecilik**, Onbeşinci Baskı, İstanbul: Türkmen Kitabevi.

- NAKİP, Mahir ve Asuman AKDOĞAN; (1999), **Üniversite-Sanayi İşbirliğinde Tarafların Algulamaları ve Beklentileri (Kayseri’de Bir Uygulama)**, Kayseri: Kayseri Ticaret Odası Yayınları 26.
- NASLI, Türker; (2015), “İhracatın İthalata Bağımlılığı Azaltılmalı”, İnternet Adresi: <http://ekonomiajandasi.net/ihracatin-ithalata-bagimlilikigi-azaltilmali/46504>, Erişim Tarihi:11.05.2015.
- ÖZDEM, Güven ve Erdem SARI; (2008), Yükseköğretimde Yeni bakış Açılıyla Birlikte Yeni Kurulan Üniversitelerden Beklenen İşlevler (Giresun Örneği), **Bilim Eğitim ve Düşünce Dergisi**, 8 (1), İnternet Adresi: <http://www.universite-toplum.org/text.php3?id=351>, Erişim Tarihi: 12.06.2015.
- ÖZTÜRK, Salih; İshak TORUN ve Sayın SAN; (1999). “Üniversitelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmeye Etkisi: Kafkas Üniversitesi Örneği”, **İktisat Dergisi**, 491, ss.71-84.
- ÖZTÜRK, Salih; İshak TORUN ve Yıldız ÖZKÖK; (2011), “Anadolu’da Kurulan Üniversitelerin İllerin Sosyo-Ekonomik Yapılarına Katkıları”, **Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 16, ss.145-158.
- ÖZYABA, Murat; (1999), “Kentsel Gelişmede Üniversitenin Rolü: Uludağ Üniversitesi ve Bursa”, **UMED Uludağ Üniversitesi Mezunlar Derneği 3. Geleneksel Mezunlar Buluşması**, Uludağ/ BURSA, 4-5 Aralık 1999, İnternet Adresi: <http://www.kentli.org/makale/bursa.htm>, Erişim tarihi: 11.05.2015.
- Resmi Gazete**; (2006), “5449 Sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun”, İnternet Adresi: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/02/20060208-1.htm>, Erişim Tarihi: 03.06.2015.
- SAKINÇ, Süreyya ve Sibel Aybarç BURSALIOĞLU; (2012), “Yükseköğretimde Küresel Bir Değişim: Girişimci Üniversite Modeli”, **Yükseköğretim ve Bilim Dergisi**, 282), ss. 92-99.
- SANKIR, Hasan ve Ayça Demir GÜRDAL; (2014), “Bülent Ecevit Üniversitesi’nin Zonguldak’a Etkileri ve Kentin Üniversite Algısı”, İnternet Adresi: <http://w3.beun.edu.tr/wp-content/uploads/2013/08/yayinlar/BEUALGI.pdf>, Erişim Tarihi: 03.06.2015
- TAŞÇI, Deniz; Emre GÖKALP; Evrim Genç KUMTEPE; Alper Tolga KUMTEPE ve Elif TOPRAK; (2011), “Kentın Üniversite Algısı: Anadolu Üniversitesi ve Eskişehir Örneği”, **Amme İdaresi Dergisi**, 44 (2), ss.131-146.
- TEUTEBERG, Frank; (2008), “Fundraising an Universiteaten–Auspreagungsformen, Rahmenbedingungen und Faktoren erfolgreicher Kooperationen zwischen Wirtschaftund Wissenschaft”,im Carl-Christian FREIDANK und Wolf SCHAEFER (Hrsg.), **Lehre und Forschung: Zur Neuordnung der Universitaeten in Deutschland**, München: Vahlen, ss. 223-237.

- TUĞCU, Can Tansel; (2003), “Üniversitelerin Yerel Ekonomik Faaliyet Hacmine Katkıları: Nevşehir Örneği”, İnternet Adresi: <http://biriylilik.110mb.com/resim/images/nrbboxjf7v32i489yk53.doc>, Erişim Tarihi: 02.05.2015.
- TÜBİTAK**; (2012a), “Girişimci ve Yenilikçi Üniversite Endeksi Gösterge Seti”, İnternet Adresi: http://www.tubitak.gov.tr/sites/default/files/girisimci_ve_yenilikci_universite_endeksi_gosterge_seti.pdf, Erişim Tarihi: 15.06.2015.
- TÜBİTAK**; (2012b), “Girişimci ve Yenilikçi Üniversite Endeksi 2012 Sıralaması”, İnternet Adresi: http://www.tubitak.gov.tr/sites/default/files/girisimci_ve_yenilikci_universite_endeksi_2012_siralamasi_0.pdf, Erişim Tarihi: 15.06.2015.
- ÜLGEN, Hayri ve Kadri MİRZA; (2007), **İşletmelerde Stratejik Yönetim**, İstanbul: Literatür Yayınları.